6. kesäkuuta 2022
Kirjallinen asiantuntijalausunto
BIOS-tutkimusyksikkö

Eduskunnan talousvaliokunta

Asia: UJ 13/2022 vp - U 61/2021 vp
Valtioneuvoston U-jatkokirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta
ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston perustamisesta
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Liiteasiakirja/Documents/EDK-2022-AK-29410.pdf

Lausunnon pääsanomat:

- EU:n ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston (Social Climate Fund) valmistelu on etenemässä päätösvaiheeseen, ja Suomen tulisi pikimmiten muodostaa oma kantansa pöydällä olevien vaihtoehtojen pohjalta. Vain tätä kautta vaikuttaminen lopputulokseen on mahdollista.
- Suomen erittäin kriittinen suhtautuminen sosiaalirahastoon ei näytä saavan laajaa kannatusta EU-maissa, joten Suomen on todennäköisesti haettava kysymyksessä sopivaa kompromissiratkaisua.
- Suomi kannattaa ehdotusta päästökaupan laajentamisesta tieliikenteeseen ja rakennusten lämmitykseen, mihin päätös sosiaalirahastosta on liitetty. Päästökaupan laajentaminen on tällä hetkellä ensisijainen politiikkatoimi, joten kompromissin hakeminen sosiaalirahastosta voi olla perusteltua.
- Ranskan tuore esitys, jossa rahasto toteutetaan osana rahoituskehystä niin, että sillä olisi ulkoinen rahoituslähde (uudet päästökauppatulot), jolloin EU:n nykyistä rahoituskehystä ei muodollisesti avattaisi, voisi olla toimiva kompromissi Suomelle.
- Hyväksymällä kyseisen toteutustavan Suomelle jäisi poliittista tilaa neuvotella sosiaalirahaston koosta, määräajasta sekä käyttöperiaatteista.
- Neuvotteluissa ja päätösprosessissa on tärkeää pitää koko ajan mielessä, minkä vuoksi päästökauppaa laajennetaan ja sosiaalirahasto perustetaan: ne ovat osa siirtymäpoliittista kokonaisuutta, jolla eurooppalaiset taloudet ja yhteiskunnat pyritään rakentamaan ekologisesti kestäviksi samalla yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta huolehtien.

Suomen kannan muodostaminen ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston perustamiseen

EU:n ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston (Social Climate Fund) valmistelu on etenemässä päätösvaiheeseen EU:n puheenjohtajamaan Ranskan johdolla. Kesäkuun aikana pidetään useampi merkittävä kokous, joiden pohjalta yleisehdotus kysymyksessä muodostuu lopullisen päätösvaiheen pohjaesitykseksi. Suomen eduskunnan tulisi pikimmiten muodostaa oma kantansa pöydällä olevien realististen etenemisvaihtoehtojen pohjalta. Vain tätä kautta vaikuttaminen lopputulokseen asiassa on mahdollista.

Tällä hetkellä näyttää siltä, ettei Suomen erittäin kriittinen suhtautuminen sosiaalirahastoon saa laajaa kannatusta EU-maissa. Suomen onkin todennäköisesti haettava kysymyksessä sopivaa kompromissiratkaisua. Suomi kannattaa ehdotusta päästökaupan laajentamisesta tieliikenteeseen ja rakennusten lämmitykseen, mihin päätös sosiaalirahastosta on liitetty. Päästökaupan laajentaminen on yksi ensisijaista politiikkatoimista tällä hetkellä. Sillä pyritään vauhdittamaan Euroopassa muutosta kohti ekologisesti kestävää talous- ja yhteiskuntamallia osana laajempaa vihreän siirtymän ohjelmaa. Tällaisia politiikkatoimia tarvitaan nopeasti lukuisia, joten kompromissin hakeminen sosiaalirahastosta on siirtymäpolitiikan näkökulmasta perusteltua.

Ranskan tuore esitys, jossa rahasto toteutetaan osana EU:n rahoituskehystä niin, että sillä olisi ulkoinen rahoituslähde (uudet päästökauppatulot), jolloin nykyistä rahoituskehystä ei muodollisesti avattaisi, voisi olla toimiva kompromissi Suomelle. Tämä politiikkalinja saattaa vetää EU-maiden välisissä neuvotteluissa sekä päätöksentekoprosessissa Suomen nykyisen kannan vastaisesti, sillä tämänkaltainen ratkaisu ei edellytä jäsenvaltioiden yksimielistä päätöstä.

Mikäli Suomi hyväksyisi kyseisen rahaston ja päästökaupan toteutustavan varhaisessa vaiheessa, sille jäisi poliittista tilaa neuvotella sosiaalirahaston koosta, määräajasta sekä käyttöperiaatteista. Suomi on halunnut pitää sosiaalirahaston koon maltillisena ja rahaston määräaikaisena. Lisäksi se on korostanut oikeudenmukaisuuden ja tulonjaon toteutuvan tehokkaimmin kansallisten etuus- ja toimentuloturvajärjestelmien kautta. Monissa EU-maissa puolestaan sosiaalirahasto nähdään parhaana poliittisena väylänä edistää uusia tulonjakoa tasoittavia mekanismeja. Tämä on keskeinen tiedostettava ristiriita Suomen ja monen muun EU-maan kannan välillä.

Lopulta neuvotteluissa ja päätösprosessissa on tärkeää pitää koko ajan mielessä, mikä vuoksi päästökauppaa laajennetaan ja sosiaalirahasto perustetaan: ne ovat osa siirtymäpoliittista kokonaisuutta, jolla eurooppalaiset taloudet ja yhteiskunnat pyritään rakentamaan ekologisesti kestäviksi samalla yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta huolehtien.

Kuten edellä todettiin, siirtymäpolitiikan toimilla on jo valtava kiire. Vaikka tällä päätöksentekokierroksella ei päästäisi Suomen kannalta optimaaliseen ratkaisuun päästökaupan laajentamisen sekä sosiaalirahaston suhteen, tämänkaltaisia EU-tason mekanismeja tarvitaan ehdottomasti lisää. Siksi kansallisesta näkökulmasta huonompikin poliittinen kompromissi voidaan nähdä varautumisena tulevaisuuden haasteisiin, jos yhteiskunnalliset ja ekologiset olosuhteet muuttuvat yhä vaan haastavimmiksi. Kompromissia tulee kuitenkin hakea ja Suomen kannoista tulee viestiä kansalaisille niin, ettei Suomessa luottamus EU:ta ja Suomen EU-politiikkaa kohtaan horju. Avoimuus ja eduskunnan sekä valtioneuvoston selkeä kannanmuodostus päätöksentekoprosessissa tulevina viikkoina ja kuukausina on tästä näkökulmasta erittäin tärkeää.

Kunnioittavasti,

BIOS-tutkimusyksikkö

Lisätietoja:
Ekonomisti, tutkija Jussi Ahokas
jussi.ahokas@bios.fi
044-9481484

BIOS on itsenäinen monitieteinen tutkimusyksikkö, joka tutkii ympäristö- ja resurssitekijöiden vaikutuksia suomalaiseen yhteiskuntaan – talouteen, politiikkaan, kulttuuriin – ja kehittää päättäjien ennakointikykyä. BIOS pyrkii tutkimustyöllään tukemaan ekologisen jälleenrakennuksen edellytyksiä Suomessa ja maailmassa.